

Impactul fenomenului social asupra conținuturilor spirituale.

The impact of the social phenomenon upon the spiritual contents.

Tatiana COMENDANT,

doctor în sociologie, conf. univ., Academia de Muzică, Tetur și Arte Plastice

Iurie CARAMAN,

doctor în sociologie, cercetător științific superior IIESP, AȘM

The social life is characterized by the values that make them appear and disappear, circulate and evolve. The author mentions that the value dimension of society is closely connected with the millenary age of autochthonous culture and with the spiritual unity of its creators.

Any transfer of values from one consciousness to another constitutes, at the same time, an educational fact. Education is the main fact contributing to making social life and progress in society more active.

The basis of social life, in general and that of the national one in particular is of spiritual character. The future development of the social life depends, eventually, on the spiritual content of the members of contemporary society. In this way, the investment in culture and education is the most rewarding for the development of a lasting society.

Dezvoltarea mediului social și influența lui benefică asupra lumii spirituale a oamenilor este dependentă de conștientizarea de către majoritatea absolută a membrilor societății a rolului activ în schimbarea spre bine a condițiilor de viață. Exteriorizarea acivizmului uman în ceea ce privește transformarea și ameliorarea condițiilor sociale ale existenței sale e circumstanțiată de nivelul de dezvoltare a libertății lui sociale.

Nivelul de dezvoltare a societății umane condiționează în mare parte libertatea morală a membrilor săi. E de menționat că nu poate exista o adevărată libertate morală a persoanei, dacă ea nu posedă cultură morală. Măsura conștientizării de către individ a libertății în alegerea modului de comportament constituie esența culturii lui morale.

Marea varietate a necesităților umane, una dintre care este și cea morală, exprimă anumite particularități ale mediului social (obiectual și individual). Conform necesităților morale ale personalității se realizează transpunerea necesităților social-morale obiectiv-existente în lumea internă, în activitatea ei practică.

Valorile moral sociale, căpătate prin însușirea, conștientizarea necesităților morale de către individ, satisfăcute prin comportamentul lui, prin relațiile cu alți oameni, contribuie la formarea unui tot întreg de calități morale ale personalității. Calitatea morală constituie o totalizare specifică a însușirii și realizării de către om a unei sau altei valori morale ori a unui grup de valori apropiate ca importanță. Însușirea și obiectivizarea valorii morale în comportament se transformă într-o calitate morală corespunzătoare a personalității.

„Viața socială se caracterizează prin valorile pe care le face să apară și să dispară, să circule și să evolueze; Fenomenul social se reduce în ultima analiză la un proces de *substituire*

de valori; Viața socială e interacțiunea conștiințelor” [1, p.28, 50, 105]. Aceste concluzii, formulate de către sociologul clujean Eugeniu Sperantia la începutul secolului XX, ni se par actuale și astăzi.

În anii 20 ai secolului trecut Eugeniu Sperantia își clădea sociologia pe câteva repere ferme:

- fundamentul vieții sociale și al celei naționale, în special este de natură *spirituală*;
- în centrul explicației trebuie de așezat *individul*;
- *componenta simbolică* a vieții sociale e crucială – indivizii creează, circulă și emit *valori*.

Vom remarca, în primul rând că pentru Sperantia obiectul sociologiei este *personalitatea*. Dânsul definește personalitatea ca un „produs al seriilor de interacțiuni pe care le-a trăit și ca un determinant al acțiunilor viitoare...”. Biologicul și materialul sunt numai „suport al conștiinței”, cadru principal în care „germinează, evoluează și se propagă valorile”. [2, p.36, 42]

„Întreaga conștiință individuală e pătrunsă de influențe exercitate asupra ei de celelalte conștiințe. Ea nu s-ar putea dezvolta și organiza fără acțiunea neîntreruptă a celorlalte asupra ei”. Iar *interacțiunea cu sens* a indivizilor se va face pe baza – și prin intermediul „conținuturilor de conștiință” sau a valorilor. [2, p.13,16] Valorile, în ultima instanță, configurează *orizontul simbolic al unei societăți*.

Valoarea e deci, forța care reține în circulație un conținut de conștiință, o idee, o normă, o prescripție etc. Valorile asigură contextul în cadrul căruia normele sociale sunt stabilite și explicate. Dar valorile sunt investite și cu semnificație emoțională considerabilă.

Cea mai splendidă creație a omului, creația de sine, presupune existența unui mediu social care să-i ofere sufletului individului posibilitatea unei ciocniri cu valorile culturale. Din această ciocnire se poate produce o autocunoaștere care duce la procesul de autocreație, la ceea ce se numește: *trecerea de la individualitate la personalitate*.

Pentru a se forma personalitatea este necesar contactul realității psihice, care e individualitatea, cu realitatea socială. „În orice experiență individuală – scria Dimitrie Gusti – se oglindește o experiență socială, pentru că tot ce formează conținutul socialului e o creație a personalității”. [3]

Dimensiunea valorică a societății noastre stă în strânsă legătură cu vechimea milenară a culturii autohtone și cu unitatea spirituală a creatorilor ei. Aceasta înseamnă că încă din vremuri uitate, de demult s-a născut la noi un grup distinct de valori. Perpetuate în diferite forme, ele pot fi identificate de la o etapă istorică la alta, din maiestoașa afirmare istorică a daco-geților și până în epoca contemporană. În îndelungata lor istorie, formele culturii își organizează o matrice proprie și se stabilesc în conștiința etnicului.

Un aspect cultural moștenit din antichitatea geto-dacică cu referință la conținutul sufletesc este celebrul dialog al lui Platon „Charmides”. Autorul remarcă faptul că strămoșii noștri geto-daci aveau o practică inedită în tratarea bolnavilor. Dânșii erau convinși că boala instalată într-un organism modifică întreaga structură psihică a bolnavului. De aceea se recomandă în aplicarea tratamentelor, pe lângă o serie de practici medicale și studiul complex al omului, ca ființă morală. „Toate de aici pornesc de la suflet: atât cele rele cât și cele bune ale trupului ori ale făpturii noastre depline și de aici se revarsă ele, așa cum de la cap totul se răsfrânge asupra ochilor. Prin urmare, mai ales sufletul se cade îngrijit, dacă avem de gând să aducem la o bună stare atât capul cât și restul trupului”. [4, p.345]

Un conținut spiritual, înfățișându-se ca valoare și cucerind simultan sau succesiv mai multe conștiințe, constituie nucleul său centrul de forță al unui grup social. *Valoarea* apare ca un organism viu ce evoluează în cadrul grupului. Fizionomia grupului e determinată de valorile care-l domină și-l caracterizează. Infiltrația valorilor cadrului în fiecare din conștiințele sale componente constituie *educația*.

Cunoașterea realității sociale din care vine subiectul educației și pentru care se pregătește are o importanță deosebită pentru educarea sufletească (morală) a individului, pentru procesul de influențare intenționată prin care se caută a se da individului nu numai cunoștințe, dar și un suflet. „Circulația valorilor, procesul esențial al vieții sociale e tocmai unul și același cu procesul educației. Orice transferare de valori de la o conștiință la alta constituie totodată un fapt educativ, adică un proces de influențare a unuia prin toți, sau printr-o parte, din grup”. [2, p.229-230]

Școala ar fi trebuit și trebuie să fie una dintre principalele instituții de educare morală și civică. Dar, în societatea precedentă nu a fost așa. Educația morală a fost aproape inexistentă. Minciuna deliberată privind realitățile sociale din țară (chiar dacă era rostită doar de complezență) i-a discreditat pe educatori. Nu este de mirare că prestigiul profesorilor era scăzut sau aproape absent.

Pe lângă multe rezultate pozitive ce nu pot fi negate, școala din perioada sovietică a avut ce efect pervers formarea unor atitudini contradictorii: exprimarea în public doar a ceea ce era convenabil din punct de vedere social (mai curând a ceea ce era impus politic), chiar dacă individul gândea și simțea altceva ca rezultat al educației în familie. Această scindare a personalității între atitudinile și comportamentele publice și cele intime ar putea fi caracterizată și drept duplicitate comportamentală.

Ne-am fi așteptat că în perioada de după 1990, debarasată fiind de constrângerile politice anterioare, școala să se reafirme ca principala instituție socializatoare, păstrătoare și promotoare a valorilor naționale și universale. Însă, dimpotrivă, rolul formativ al școlii devine subiectul tot mai multor îngrijorări sociale. Cauzele sunt multiple: precaritatea condițiilor economice, slaba

pregătire a părinților în domeniul educației, lipsa de supraveghere a copiilor, educația predominant stradală a minorilor, etc. Nu puține sunt cazurile în care părinții au trăit dileme dramatice: spre ce să fie orientat comportamentul copiilor în condițiile în care cinstea, inteligența, performanța științifică și artistică erau prost răsplătite de societate, în timp ce corupția, înșelătoria, furtul și prostia agresivă erau aproape singurele posibilități de reușită materială? În contextul acestor răsturnări valorice, profesile care pretindeau cele mai mari investiții intelectuale aveau prestigiul cel mai scăzut. În câmpul social s-au multiplicat concepțiile că performanțele școlare, intelectuale și respectarea normelor și valorilor nu mai sunt mijloace de reușită socială, ci dimpotrivă.

În consecință, educația omului și transformările sociale pe care acesta le realizează se află într-o relație de reciprocitate, în sensul că omul educat, acționând asupra societății, concomitent cu transformările sociale pe care le provoacă și realizează, se transformă pe el însuși, fapt ce va influența din nou asupra societății. Diacronia educației se concentrează în modificările și restructurările multiaspectuale în ceea ce privește conținutul, formele, mijloacele de realizare, toate subordonate necesităților și viziunilor sociale proprii fiecărei etape de evoluție a societății umane.

Interacțiunea socială este, deci, răspunzătoare de diferențierile sociale, care se vor concretiza în tipuri sociale bine conturate pe scena socială. „Fiecare din noi participă efectiv la viața socială mai mult prin ceea ce transmite decât prin ceea ce primește”. Există, așa-dar, două tipuri (categorii) de actori ce joacă pe scena vieții sociale: a) cei care sunt într-o bună măsură *receptivi*, care deci transmit mult pentru că asimilează mult, și b) cei care sunt într-o bună măsură *creatori* și care transmit propriile lor conținuturi de valoare. [2, p.216, 218] Convingerile tari și entuziaste dau pe „oamenii mari”, învingători și stăpânitori ai conștiințelor, educatori ai mulțimilor. „În ei și mai ales prin ei lucrează ideea (conținutul de conștiință) ca nucleu sau ca centru de forță, organizator al grupului social. Forța ideei, autoritatea ei, se naște din chiar creditul ce-i acordă acel ce-o propagă”. [2, p.220]

În rezumat, putem spune că datoria educatorului în procesului educației este de a ține seama de natura intimă a individului ce-l are în grijă fără a uita însă și interesele sociale. Descoperirea însușirilor individuale, tendința de a nimici sau denatura coloritul acestor realități psihologie din pornirea de a exagera importanța realității sociale ne-ar duce la crearea de „roboți”, mecanisme care ar avea pe lângă dezavantajul de a fi lipsite de orice idealism, pe acela de a tulbura continuu funcționarea organismului social. De aceea e absolut necesară armonizarea individului cu socialul, din punct de vedere educațional.

Educația reprezintă un determinant primar al venitului individual. Investițiile în educație intensifică dezvoltarea potențialului uman al societății, iar atragerea și valorificarea lui

în activitățile social-economice îmbunătățesc calitatea vieții persoanei și, implicit, contribuie la dezvoltarea bunăstării sociale. Educația este principalul contribuitor al dezvoltării economice și progresului în societate. Orice creștere a nivelului de educație constituie un factor important de creștere economică. Resursele umane educate, cu un potențial intelectual înalt, capabile de instruire pe tot parcursul vieții și adaptabile la schimbările economice sunt particularitățile esențiale pentru un model de constituire profesională bazat pe competitivitate, eficiență și calitate. Prin ridicarea nivelului de instruire și cultură a populației țării devine esențială posibilitatea exploatarea avantajelor competitive generate de investiția în potențialul uman al societății.

Și astăzi, la începutul mileniului doi, societatea umană se confruntă cu o criză economică și una morală. Criza economică este cauzată de dorința permanentă de progres în satisfacerea cerințelor materiale mereu crescânde ale societății umane, iar criza morală de schimbarea permanentă a generațiilor și dualismul, în bine și rău, a oricărui progres uman în domeniul cunoașterii. Pentru combaterea acestor crize, oamenii politici și de știință își îndreaptă privirea către finanțe pentru înlăturarea crizei economice și către școală pentru înlăturarea crizei morale. Crizele, morală și economică, se datorează nu numai unor factori pur materiali, unei incorecte circulații a bunurilor, ea se datorează și școlii întrucât aceasta, nu ține seama că este un factor decisiv de pregătire a noilor generații pentru viața socială.

Educația se face prin diverse sisteme existente de învățământ, în școli și universități, însă nu numai așa. Sistemele se modifică, dar interesul universal pentru educație crește, adesea independent de ele. Învățarea e fără limite! Fie că este vorba de forme componente ale educației, stabilite în mod convențional (învățământul informațional, educațional, formațional etc.), fie că se afirmă individual, ca autoeducație, pregătirea persoanei umane pentru confruntarea ei cu restul universului e direcționată spre unul și același scop: determinarea rațiunii sale de a fi prezent și de a se dezvolta în viitor. Deci, a participa și a anticipa în mod conștient.

Consecințele – bune sau rele – ale acesteia ating proporțiile dezvoltării istorice a universului moral și social pe care și-l pregătește omenirea.

Modificarea sistemului de valori în conștiința colectivă a societății duce la modificarea întregii vieți. Civilizația contemporană este extrem de disproporționată în raport cu sistemul de necesități reale valorice, autentic umane. Bunurile materiale destinate consumului privat abundă peste tot, obsedează omul, îi completează viața cu imperative specifice, în schimb, bunurile spirituale rămân vagi cerințe difuze. Procesul de creare a bunurilor spirituale în societatea actuală (cultivarea gustului estetic, a unei prietenii adevărate, educarea bunului simț sau a respectului de sine și față de alții, etc.) este destul de anevoios.

O dezvoltare a personalității umane poate fi susținută eficient de creșterea economică doar într-un context socio-cultural ale cărui valori sunt în deplin acord și cu necesitățile autentice umane. „Valabilitatea interioară, conexiunile, semnificația obiectivă a tuturor științelor, tehnicilor și artelor este complet independentă de faptul că ele se realizează în cadrul unei vieți sociale și că numai în aceasta găsesc ele condiții de realizare”. [5, p.559]

De aici, desprindem următoarele concluzii:

- Viața socială e circulația conținuturilor spirituale în spațiul interpsihic;
- Creditul pe care o singură conștiință îl acordă unui asemenea conținut e un fapt psihologic;
- Creditul pe care conținutul psihic reușește să și-l câștige pentru a se putea impune dintr-o conștiință în alta e *sursa adâncă a faptului social*;
- Conținutul nu se deplasează și nu se propagă decât prin acea forță care-l constituie *valoarea*;
- Conținuturile existenței umane se realizează numai în interiorul societății;
- Cu cât e mai sublim caracterul necesităților morale ale individului, cu atât e mai înalt nivelul de dezvoltare a calităților morale corespunzătoare lui;
- Educația este principalul contribuitor al dinamizării vieții sociale și a progresului în societate;
- Creșterea economică nu s-a dovedit a fi automat și o creștere umană;
- Investiția în cultură și în educație este cea mai rentabilă pentru dezvoltarea unei societăți durabile;
- Dezvoltarea de viitor a vieții sociale depinde în ultimă instanță, de calitatea umană a membrilor societății pe care o edificăm cu instrumentele și concepțiile prezentului.

Referințe bibliografice

1. SPERANTIA, E. *Tradiția și rolul ei social*. Oradea, 1929.
2. SPERANTIA, E. *Fenomenul social ca proces spiritual de educație*. Oradea, 1930.
3. GUSTI, D. *Scrieri pedagogice*. București, 1973.
4. ПЛАТОН. *Собрание сочинений*, том 1, Москва, 1990.
5. SIMMEL, G. *Sociologie*. Chișinău, 2000.

Lucrarea este editată în: **Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice**, nr.1(152), pag.25-29, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice, AȘM, Chișinău, 2010. (ISSN 1857-2294; tipul de revistă: categoria C)